

УДК 336.221.26

СЛАТВИНЬСЬКА

Марина Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів ОНЕУ

slatma81@gmail.com

ВАСЮТИНСЬКА

Людмила Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів ОНЕУ

tereza.vaslud@gmail.com

**ПОДАТКОВІ ДОМІНАНТИ ЗБІЛЬШЕННЯ ДОХОДНОЇ БАЗИ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ**

**RESERVES AND WAYS TO INCREASE THE REVENUE BASE OF
LOCAL BUDGETS IN UKRAINE**

Стаття присвячена визначенню податкових домінантів збільшення доходів місцевих бюджетів в Україні. У ході дослідження обґрунтовано необхідність розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування. Виявлено вади податкового законодавства та запропоновано шляхи подолання їх негативних проявів.

Статья посвящена определению налоговых доминант увеличения доходов местных бюджетов в Украине. В ходе исследования обоснована необходимость расширения финансовой базы органов местного самоуправления. Выявлены недостатки налогового законодательства и предложены пути преодоления их негативных последствий.

The article is devoted to the identification tax dominants in increasing revenues of local budgets in Ukraine. We have proved the need to expand the

financial base of local governments. Some shortcomings in tax legislation have been identified and ways of the negative consequences overcoming have been proposed

Ключові слова: *місцевий бюджет, доходи бюджету, податкові надходження, податкові домінанти, місцеві податки і збори .*

Ключевые слова: *местный бюджет, доходы бюджета, налоговые поступления, налоговые доминанты, местные налоги и сборы.*

Keywords: *local budget, budget revenues, tax revenues, tax dominants, local taxes and fees.*

ВСТУП

Орієнтир України на інтеграцію до Європейської спільноти вимагає вдосконалення бюджетного та податкового законодавства, виносить на передній план проблеми пов'язані з фіскальною децентралізацією і пошуком шляхів збільшення доходів місцевих бюджетів та підвищенням фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Останнім часом формування доходів місцевих бюджетів відбувається в умовах політичної та економічної нестабільності. Ситуація ускладнюється тим, що матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування не дозволяє в повній мірі реалізовувати переваги децентралізації. До того ж, перманентний характер бюджетно-податкових реформ не сприяє укріпленню доходної бази місцевих бюджетів. Як наслідок, практична реалізація принципу їх самостійності унеможлиблюється, а процеси саморозвитку і самореалізації громад гальмуються. Окреслені проблеми спонукають до пошуку шляхів збільшення доходів місцевих за рахунок розширення власних податкових джерел.

Дослідженню проблем щодо формування доходів місцевих бюджетів та розширення їх податкової складової приділяли увагу Винграновский А.Н., Квасовський О.Р., Кириленко О. П., Луніна І.О., Лучка А.В., Малиняк Б.С., Молодченко Т. Г, Письменний В. В., Ставнича М. М. та інші. Віддаючи належне чималому науковому доробку, сформованому українськими

науковцями, залишається актуальним і заслуговує на окрему увагу виявлення податкових домінантів збільшення доходної бази місцевих бюджетів.

МЕТА РОБОТИ

Дослідити особливості формування доходів місцевих бюджетів України та виявити податкові домінанти щодо їх збільшення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження стали наукові праці, матеріали періодичних видань, монографії, праці вчених-економістів, статистичні дані Міністерства фінансів України і Державної казначейської служби України, Internet-ресурси, нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використовувалися методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В розвинутих країнах світу муніципальні утворення, які опираються на власні фінансові ресурси, на думку Письменного В. В., є стабілізатором суспільно-політичного ладу. Тому достатнє забезпечення ними територіальних громад – найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету та побудови гнучкої демократичної системи влади на місцевому рівні [8].

Погоджуючись з наведеним твердженням, доцільно зазначити, що основою матеріальної бази органів місцевого самоврядування України є доходи місцевого бюджету, структура яких включає податкові, неподаткові доходи, операції з капіталом та офіційні трансферти. Найвагомішу частку в доходах місцевого бюджету складають трансферти. Стійка тенденція їх зростання спостерігається впродовж багатьох років. У 2014 році їх питома вага у доходах місцевих бюджетів склала біля 57%. Впродовж 2014 року понад 90% бюджетів територіальних громад отримували державні дотації, з них майже 5,5 тис. були дотаційними на рівні понад 70%, а близько 500 утримувались за рахунок коштів державного бюджету на 90% і більше [1]. Великий обсяг трансфертів в доходах місцевих бюджетів свідчить про

фінансову недієздатність самоврядування вирішувати питання розвитку громад. Крім того, таке положення дестимулює місцеву владу щодо пошуку власних джерел наповнення доходів місцевих бюджетів.

Розпочаті реформи у напрямку децентралізації влади не принесли відчутних результатів. У підтвердження висунутої тези є сенс звернути увагу на той факт, що частка доходів місцевих бюджетів, які спрямовуються на виконання делегованих повноважень досягла 38,7% у 2014 р. (в порівнянні з попереднім роком збільшення відбулося на 1,3 %).

Дослідження структури доходів місцевих бюджетів (рис.1), дає підстави для твердження, що неподаткові доходи можна вважати резервом збільшення дохідної бази місцевих бюджетів, але з огляду на їх структурні складові є сенс стверджувати про обмеженість цього потенціалу. Тому вважається за доцільне зосередити увагу на дослідженні більш продуктивної складової доходів місцевих бюджетів – податкових надходженнях.

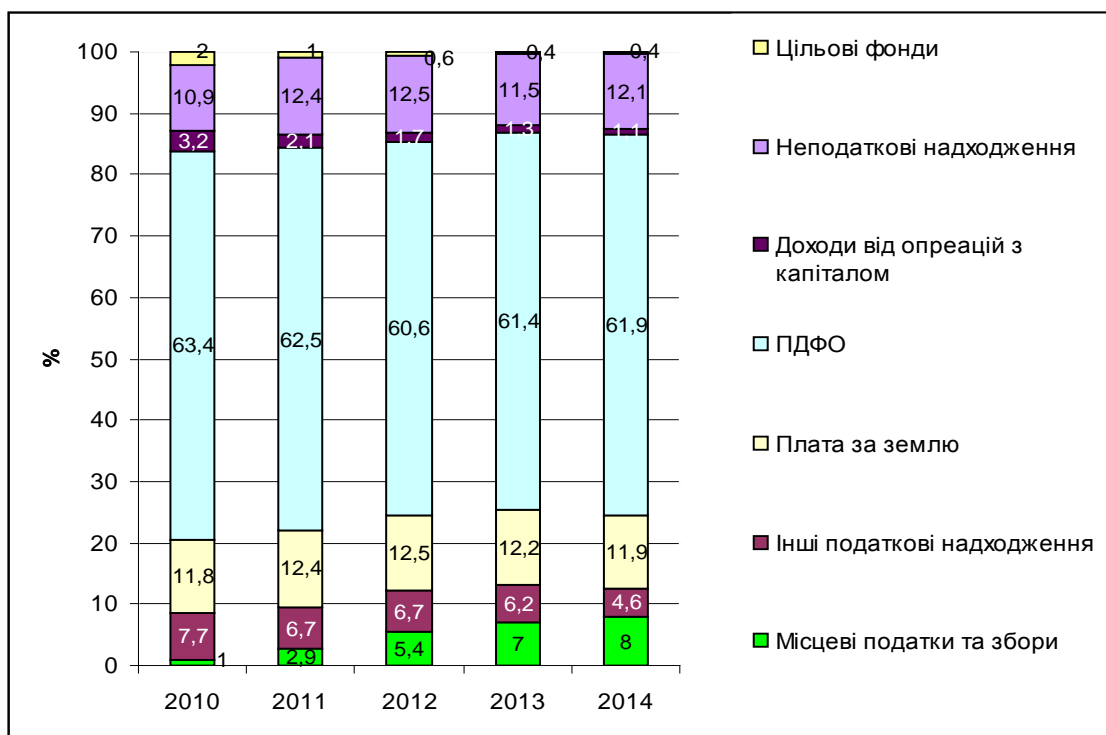

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів України у 2010-2014 роках (без урахування міжбюджетних трансфертів) [3]

Основними джерелами формування податкових надходжень лишаються податок на доходи фізичних осіб та плата за землю. Динаміка цих податків є достатньо стабільною. Місцеві податки та збори, хоча і мали тенденцію до зростання за останні 5 років (з 1% до 8%), однак не стали основою формування власних податкових джерел органів місцевого самоврядування. Зовсім інша динаміка притаманна країнам з розвиненою економікою, де частка місцевих податків і зборів складає від 30% до 72% [4;6; 10].

Недоліки місцевого оподаткування в Україні відбиваються на формуванні податкового потенціалу регіонів, провокують виникнення фіскальних дисбалансів, обмежують матеріально-фінансову базу органів місцевого самоврядування і призводять до гальмування соціально-економічного розвитку територій.

З січня 2015 р. вступили у силу зміни внесені до Податкового та Бюджетного кодексів стосовно формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень [2;7]. З метою забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів та підвищення їх бюджетної автономії у рамках реалізації бюджетної реформи передбачено нові підходи до формування доходів місцевих бюджетів. До бюджетів місцевого самоврядування, окрім місцевих податків і зборів, що є власними джерелами надходжень, включено державне мито, плату за надання окремих адміністративних послуг, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (до обласних бюджетів та бюджету м. Києва), акцизний податок з роздрібною торгівлі, екологічний податок та рентну плату. Стосовно податку на доходи фізичних осіб затверджено такі пропорції відрахувань: для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад – 60%, обласних бюджетів – 15%, бюджету м. Києва – 40%. Також необхідно сплачувати від 2% до 5% акцизного податку з реалізації через роздрібну торговельну мережу підакцизних товарів до бюджетів місцевого самоврядування. Внесено зміни щодо розподілу

надходжень екологічного податку, а саме – до загального фонду місцевих бюджетів 80%, у тому числі до обласних бюджетів – 55%, бюджетів територіальних громад сіл, селищ, міст, бюджетів об'єднаних територіальних громад – 25% та бюджету міста Києва – 80% [2].

Значну вагу у структурі доходів місцевих бюджетів після внесених змін мають: податок на доходи фізичних осіб (передається місцевим бюджетам але є загальнодержавним), місцеві податки і збори, податок на прибуток приватних підприємств, рентна плата та акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизними товарами. Вони формують майже 96% податкових надходжень місцевих бюджетів. Решта податків і зборів мають недостатній фіскальний потенціал і виконують скоріше регулюючу аніж фіскальну функцію.

Аналізуючи новації податкового законодавства варто зазначити, що на кінець 2015 року частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів України значно зросла і склала 22,4% [5]. В основному таке збільшення відбулося за рахунок надходжень від податку на майно (податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, земельного податку та орендної плати, транспортного податку), а також єдиного податку (рис.1).

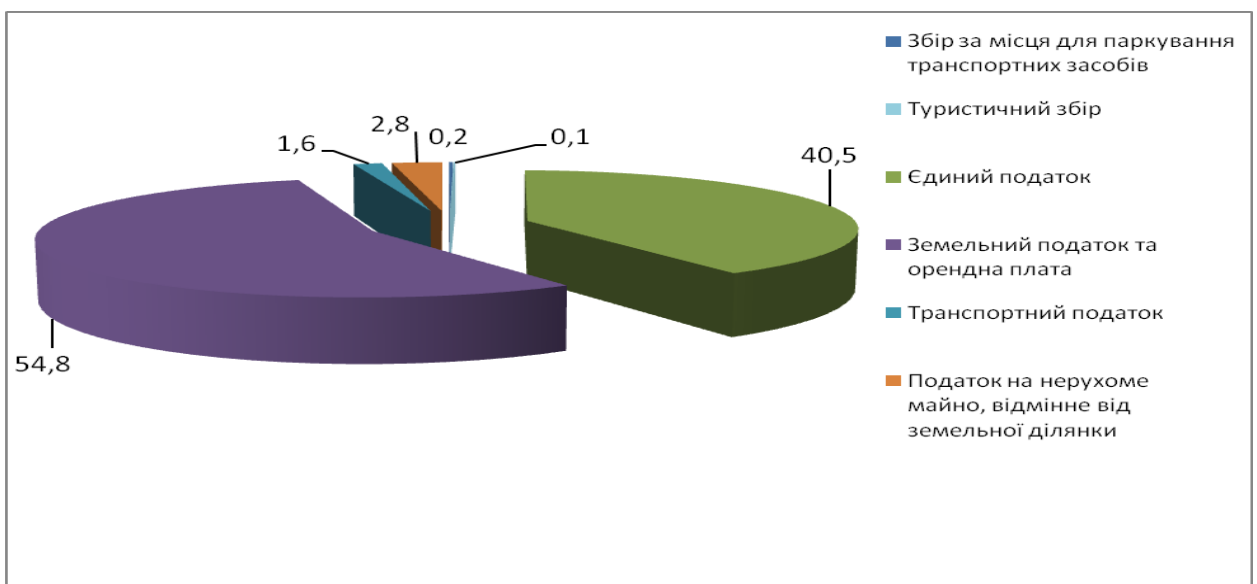

Рис.1. Структура місцевих податків і зборів України у 2015 році,% [5]

Відмічаючи дану тенденцію як позитивну в контексті забезпечення органів місцевого самоврядування власними джерелами фінансових ресурсів, варто звернути увагу на суттєві вади, які нівелюють дієвість нововведень та знижують можливості органів місцевого самоврядування щодо збільшення бюджетних доходів. Зокрема, це пов'язано з проблемами у формуванні податкових надходжень місцевого бюджету та мобілізацією базових податків і зборів (таблиця 1).

Таблиця 1.

Вади податкового законодавства та пропозиції щодо їх усунення

Вади чинного податкового законодавства та їх наслідки	Пропозиції щодо усунення
1	2
Об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки є житлова та нежитлова нерухомості (в тому числі його частка).	Доцільно враховувати оціночну чи ринкову вартість майна (як це прийнято у країнах Європи).
Об'єктом оподаткування транспортним податком є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років та середньоринкова вартість яких становить понад 750 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року.	Доцільним є обкладання податком також інших засобів, зокрема: яхт, приватних літаків тощо.
Стягнення збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору, формують дохідну частину місцевого бюджету не у всіх селах, районах та містах.	Необхідно переглянути доцільність запровадження таких зборів як основи формування власних податкових джерел територіальних громад та усунути деструктивні чинники.
Не повне використання органами місцевого самоврядування резервів від збору за місця для паркування транспортних засобів	Варто посилити контроль за наявністю договорів оренди на землю під парковки, меж та розміток місць для паркування, приборів фіксації в'їзду автотранспорту на паркову та ін..

1	2
Обмеженість щодо запровадження ексклюзивних податків і зборів на місцевому рівні.	Необхідно розробити та законодавчо закріпити механізм впровадження таких податків і зборів на місцевому рівні.
Нерозвиненість самооподаткування населення . (Спровоковано відсутністю чіткої залежності між якістю наданих суспільних благ і податкоспроможністю населення)	Відновити довіру платників податків і зборів до органів влади.
Податок на доходи фізичних осіб стягується за місцем реєстрації суб'єкта господарювання.	Доцільним вбачається стягнення податку на доходи фізичних осіб за місцем здійснення діяльності працівника.
Характерною особливістю економіки України є високий рівень тінізації доходів.	Вжити заходів щодо детінізації економіки.

Складено за [9; 11].

Враховуючи те, що податкові надходження є найвагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів України, вирішення завдань щодо утворення самодостатніх та самоврядних громад бажано починати саме у сфері оподаткування.

ВИСНОВКИ

Серед основних шляхів збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів та підвищення фінансової автономії місцевого самоврядування доцільно:

- збільшити частку податків і зборів, які формують власну податкову базу місцевих бюджетів за рахунок зарахування частини загальнодержавних податків і зборів;

- вдосконалити механізм справляння податку на майно в розрізі податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю;

- враховувати податкову специфіку кожного регіону при здійсненні реформування податкової системи на місцях;
- мотивувати населення до підвищення податкової культури шляхом проведення комплексу заходів з реалізації освітніх проектів;
- розробити стимулюючий механізм щодо легалізації доходів підприємців і зниження тінізації економіки;
- підвищити рівень контрольної-аналітичної роботи фіскальних органів для формування інформаційної бази, необхідної для прийняття оперативних управлінських рішень;
- сприяти підвищенню ділової активності в регіонах з метою створення нових робочих місць та збільшення податкових надходжень.

Запропоновані шляхи підвищення доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації, бюджетної та податкової реформ мають бути скоординовані між центром та регіонами.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/POSLANNYA2015_giper_new.pdf
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Державна казначеська служба України. Річні звіти про виконання Державного бюджету України / Архів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/>.
4. Місцеві фінанси: Підручник / [О.Р. Квасовський, А.В. Лучка, Б.С. Малиняк та інші] / За ред. О.П. Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.
5. Державна казначейська служба України. Місячний звіт про виконання Державного бюджету України за січень-грудень 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=305190>

6. Молодченко Т. Г. Сталий розвиток місцевого самоврядування в контексті податкової реформи в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/02.pdf>

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

8. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монографія – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2011. – 196 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20Фінансів/Каф%20фінансів/Письменний%20В.В/Русmennyi%20%20Local%20Taxation%20-%202011.pdf

9. Слатвінська М.О. Проблеми формування та резерви збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів / Сучасна економічна теорія в умовах глобалізаційних викликів: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 грудня 2015 року./ укл. Підпригора Л.А. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 48-50.

10. Ставнича М. М. Тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах подолання кризових явищ / М. М. Ставнича, Ю. С. Собецька. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1(1)_18).

11. Vasyutinskaya L.A., Slatvinskaya M.A. Theoretical bases of tax potential // Promising problems of economics and management: Collection of scientific articles.- Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015.- С. 289-292.